

Cilt/Volume : 10

Sayı/Number : 2

Yıl/Year : 01 Nisan - 30 Haziran 2008

ISSN : 1302-3284

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

D.E.Ü. SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayın Komisyonu, Basım Kararı, Tarih ve Numarası: 06.04.1999/125

Derginin Sahibi

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dergi Tüzel Kişiliği Temsilcisi ve Sorumlu Müdür

Prof. Dr. Ali Nazım SÖZER

Yayın Türü

Sürelî Yayınlar

Basım Yeri ve Tarihi

Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü

Matbaası Tel: 498 53 40/463 43 50

Baskı Yeri, İZMİR 11.07.2008

Editörler:

Yrd. Doç. Dr. Habil GÖKMEN

Yrd. Doç. Dr. Oğuz ŞİMŞEK

Dergi Yayın Komisyonu

Prof. Dr. Ali Nazım SÖZER

Yrd. Doç. Dr. Habil GÖKMEN

Yrd. Doç. Dr. Oğuz ŞİMŞEK

Araş. Gör. Pınar İŞİLDAR

Uzm. Güven ŞENGÖNÜL

Derya ALİMANOĞLU

Dizgi

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dizgi Sekreterleri

Uzm. Güven ŞENGÖNÜL

Araş. Gör. Pınar İŞİLDAR

- D.E.Ü. S.B.E. Dergisi yılda en az dört kez yayınlanan hakemli bir dergidir.

- Bu dergide yayınlanan makalelerin bilim, içerik ve dil bakımından sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergide yayınlanan makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

Yönetim Yeri - Yazışma Adresi

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kaynaklar Yerleşkesi 35160 Buca,İZMİR

Tel: (232) 412 87 60

E-posta: sbdergi@deu.edu.tr

http://www.sbe.deu.edu.tr

"EĞİTİMDE ÖNCÜ
HİZMETTE KALİTE"

Cilt:10 Sayı:2 01 Nisan-30 Haziran 2008

- Önder Tavukçuluk-Ömür Piliç İşletmesinde Kritik Kontrol Noktalarının Tehlike Analizi
Ahmet Akdeniz 1
- Belediyelerde Hizmet Yeterliliğinin ve Hizmet Kalitesinin Artırılmasını Etkileyen Faktörlerin Analizi: İzmir Karşıyaka Belediyesinde Uygulama
Avşar Kurgun -Ali Özdemir - Hülya Kurgun - Zeynel Bakıcı 29
- Fen Bilgisi Öğretimi Dersinin Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı 3.Sınıf Öğrencilerinin Fen Öğretimindeki Öz-Yeterlik İnançlarına Etkisi
Barış Çetin 55
- Batı Toplumlarında Toplumsal Yapı Değişimleri ve Bütçe Hakkının Gelişimi
Cuma Çataloluk 72
- Algılanan Kurumsal Görünüm, Proaktif Kişilik Özelliği ve İş Kurma (Girişimcilik) Tutumu: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme
Ethem Duygulu 95
- Gemi Yönetimi Konusunda Gemi İşletmelerinin Nasıl Bir Gemi Kaptanı İstediklerinin Tespitine Yönelik Nitel Bir Araştırma
Selçuk Nas 121
- Risk Yönetim Aracı Olarak Vadeli İşlem Sözleşmelerinin KOBİ'ler Açısından Önemi: İzmir Vadeli İşlemler Borsası (VOB) Örneği
Habil Gökmen 152
- SA 8000 Sosyal Sorumluluk Standardı ile İş Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişki
Özkan Tütüncü 169
- Hayatın Arka Sokakları: Seks İşçilerine Karşı Toplumsal Şiddet
Uğur Batu 200

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİ YAYIN KURULU

Prof. Dr. Nejat TENKER	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Murat FERMAN	Işık Üniversitesi
Prof. Dr. Hulusi DEMİR	Doğu Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Abdurrahman AYHAN	Muğla Üniversitesi
Prof. Dr. Ercan TATLIDİL	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Hülya TÜTEK	İzmir Ekonomi Üniversitesi
Prof. Dr. Tamer ÇAVUŞGİL	Michigan State University
Prof. Dr. Brent S. STEEL	Oregon State Üniversitesi
Prof. Dr. Pascale CARAYON	Wisconsin Üniversitesi
Prof. Dr. Güneş ARIKDAL	Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Sevinç ÜRETEN	Başkent Üniversitesi
Prof. Dr. Selçuk USLU	Başkent Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet AKTAŞ	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Yücel ERTEKİN	Atılım Üniversitesi
Prof. Dr. Ertuğrul ÇETİNER	Atılım Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Nazım SÖZER	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Asker KARTARI	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Muzaffer UYSAL	Virginia Tech and State University
Prof. Dr. Erdal ONAR	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Celil ÇAKICI	Çanakkale 18 Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Ercan SIRAKAYA	Texas A&M University
Doç. Dr. Metin KOZAK	Muğla Üniversitesi
Doç. Dr. Şeyhmus BALOĞLU	Nevada State University
Yrd. Doç. Dr. Sharr PROHASKA	New York University
Yrd. Doç. Dr. Doğan GÜRSOY	Washington State University

Editörler:

Yrd. Doç. Dr. Habil Gökmen

Yrd. Doç. Dr. Oğuz Şimşek

Hayatın Arka Sokakları: Seks İşçilerine Karşı Toplumsal Şiddet

Uğur BATI*

Özet

Seks işçilerinin çalışma ortamlarında maruz kaldığı şiddet uzun zamandır tartışma konusudur. Diğer taraftan, seks işçilerine yönelik şiddetin sadece çalışma ortamlarında değil, bu insanların gündelik yaşamlarına da yansdığı düşünülmektedir. Bu çalışmada olduğu gibi, konu dahilinde Türkçe literatüre yapılacak her türlü katkının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bakış açısıyla ilgili olarak, gerçekleştirilen doğrudan gözlem ve yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler aracılığıyla, toplumun seks işçilerine karşı alguları şiddet eylemlerinin bu insanların gündelik hayatına yayıldığı sonucu çalışmada vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *şiddet, fuhuş sektörü, seks işçileri, 'çalışma ortamı dışı' şiddet*

* Yeditepe Üniversitesi Reklamcılık Tasarımı ve İletişimi Bölümü,
Yrd.Doç.Dr.

Back Streets of the Life: Violence against Prostitutes

Abstract

Violence has long been supposed to be a substantial feature for female sex workers within their working time and space. However it is assumed that violence acts are not only intrinsic traits for their working time and space but also in their daily life. In accordance with this point of view, based on data gathered by direct observations and semi-structured in-depth interviews the article points out that violence is an extensive incident for female prostitutes' daily life owing to perception of them among society.

Key Words: *violence, prostitution, female prostitutes, 'off-duty' forms of violence*

1. Giriş

Sosyolog Dennis Altman bugünün küresel sisteminde önemli bir mücadele alanı olarak gördüğü cinselliğin, daha adil ve eşitlikçi bir dünya için verilecek mücadelede hem bir savaş meydanı, hem de meşru bir siyasal faaliyet alanı olduğunu iddia ediyor (Altman, 2003). Kapitalist sistemin gereklilikleri sonucu kapitale içkin gelişen yeni toplumsal oluşumlar içinde cinsellik günümüzde, homoseksüellik-heteroseksüellik tartışmalarından çocuk pornografisine, çingenelere uygulanan zorunlu kürtajdan, Afrika'daki çocuk sünnetlerine, Doğu Avrupa ülkelerinden ve Güneydoğu Asya ülkelerinden Avrupa'ya olan fuhuş trafiğine, kadınlara yönelik şiddetten gösteri toplumunun kadınlar için direttiği beden ölçülerine kadar çok farklı alanları içine alıyor. Bu konular arasında fuhuş sektörü ve bu sektörde çalışan seks işçilerinin maruz kaldığı şiddet son yıllarda çeşitli boyutlarıyla ele alınan en popüler olanlardan biri durumundadır. Yayıldığı alan, içine aldığı kişi sayısı ve dolayısıyla toplumsal yasam üzerindeki olumsuz

etkileri gittikçe artan bu olgu konusunda Türkiye’de kaynak sayısı henüz yeterli düzeyde olmasa da, bilimsel çevrelerde konuya karşı varolan uyanış ve özellikle de çeşitli sivil toplum kuruluşlarının konuya dahil olması, ilgili bilimsel çalışmaların sayısının artmasına neden olmuştur. Bu durum da toplumsal bir yara olan sorunun çözümünde ülkemiz umut verici bir ışık olmaktadır.

Başlangıçla birlikte, fuhuş olgusu genel hatlarıyla düşünüldüğünde, gelir düzeyindeki adaletsizliklerin, kadınların çalışma alanlarındaki darlıkların, göç gibi toplumsal sorunların yanında, Internet başta olmak üzere kitle iletişimi araçlarının çeşitlenmesinin ve yoksul ülkelere yapılan turizm faaliyetlerinin yoğunlaşması gibi etkenlerin, özellikle ekonomik sorunlarla boğuşan yoksul ülkelerin insanlarını bu olguyla karşı karşıya bıraktığı görülüyor. Olgunun kapital büyüklüğü dikkate alındığında, tüm dünyada çeşitli suç unsurlarıyla yoğun ilişkisi bulunan fuhuş işinin kurbanları, temelde bu sektörde çalışan veya zorla çalıştırılan seks işçileri oluyor. Sonu yaralamaya, sakat bırakmaya, hatta ölüme kadar giden, geldiği kaynaklar itibariyle çeşitleri olan, çalışma ortamlarının yanında bu sektörde çalışan kadınların gündelik hayatlarına kadar uzanan şiddet, günümüzde fuhuş işinin ‘olağan’ bir parçası durumundadır. Olgunun toplumsal yaşam açısından önemi nedeniyle, günümüzde, suç bilimi, psikoloji, sosyal psikoloji, psikiyatri ya da iletişim bilimleri gibi çeşitli disiplinlerden araştırmacıların bugüne kadar farklı boyutlarıyla ele almış olduğu fuhuş sektöründe çalışan seks işçilerine karşı uygulanan çalışma ortamlarındaki şiddet ya da gündelik olağan toplumsal şiddet olgusu, toplumsal cinsiyet araştırmalarının da önemli bir parçası durumundadır. Bu çalışma kapsamında da, sadece bir meslek mensubu olmaktan çok toplum gözünde tam bir kimlik ifadesi olan ‘seks işçisi’ olmanın doğurduğu şiddet biçimleri- gerek çalışma ortamlarında gerekse gündelik hayatlarında karşılaştıkları- kültürel çalışmalar perspektifinden ele alınacaktır. Söz konusu şiddetin bizzat şiddete maruz kalan seks işçileri gözünden derinlemesine görüşmeler yoluyla sergileneceği bu çalışmada, toplumsal cinsiyet görünümleri, medya etkisi, örtük şiddet

biçimleri gibi araçlar kullanılacak olup, daha önce konuya ilişkin gerçekleştirilmiş çalışmalardan istatistiki bilgiler ve veriler de, Türkiye ve dünya örneğinden sunulacaktır.

2. Şiddete Genel Bir Bakış: ‘Tanımı, Görünüm Biçimleri ve Nedenleri’

Yoksa bir şiddet toplumu mu oluyoruz soruları altında medya, yakın zamanda üç günde yedi kişiyi öldüren katillerin ‘zevk için öldürdük’ cevabını tartışmaya açıyordu. Hemen bunun ardından, İstanbul’da Boğaz’da yol verme kavgası yüzünden tartıştıkları bir genci dövdükten sonra genci bıçak zoruyla denize atan ‘şehir eşkıyaları’, onu kurtarmaya denize atlayan kardeşiyle birlikte boğulmalarını seyirlik bir gösteri gibi ‘öylesine’ izlediklerini söylüyorlardı. Günümüzde, gerek yazılı başına gerek görsel başına ‘insanın kanını donduran’ klişesi altında verilen şiddet haberlerini bununla sınırlı tutmak mümkün değil. ‘Felaket’ haberleri bülteni haline gelen günlük gazetelerin üçüncü sayfaları bu gibi irili ufaklı haberlerle her gün üç-dört sayfa doldurabilecek kapasiteye sahip gibi görünüyor. Pek çok haberin arkasında yatan olgu ise şiddetin ‘katilleri gözündeki nedensizliği’ oluyor. Bu oluşum, şiddet olgusunun en tehlikeli biçimlerinden biri olarak gözüküyor ve gerçekten bir şiddet toplumu oluşumundaki en önemli basamağı oluşturuyor. Bunun yanında, artık bir klişe halini alan ve toplumun kulak dolgunluğuna eriştiği töre cinayetleri, kap kaç, linç girişimleri, okul ölümleri ve aile içi şiddetin tüm biçimleri, kategorize olmuş şiddet biçimleri olarak gündelik yaşamımızın bir parçası durumunda bugün. Şiddet eyleminin faillerinin pek çoğu şiddetin nedenini bir gerekçeye bağlamasa da, kişilik bozukluklarından ceza yasalarına, bireysel silahlı saldırılardan yeni metropol biçimi paralelinde gecekondulaşmaya, toplumun eğitim zafiyetlerinden medyaya, sosyo-ekonomik, psikolojik, sosyo-psikolojik, hukuki, antropolojik, kültürel ve psikolojik bir takım etkileri barındırdığı açıktır.

3. Türkiye’de Fuhuş Sektörü ve Seks İşçilerine Genel Bir Bakış

Başlangıçla birlikte seks işçisi olmanın tanımına baktığımızda, müşteriyle para karşılığında cinsel ilişkide bulunmayı kabul eden kadın anlamına gelir. Aslında, hemcinsleriyle veya karşı cinsiyetle para karşılığı beraber olan ve ‘herhangi bir cinsiyetten olan’ kişiye seks işçisi denir. Seks İşçileri ve maruz kaldıkları gündelik şiddet açısından baktığımızda Türkiye’deki durumun hiç de parlak olmadığı görülüyor. BM himayesinde İspanya’nın Madrid kentinde toplanan Uluslararası Kadın Ticareti ve Kadına Karşı Şiddet Kongresi raporuna Türkiye’yi seks işçilerinin en kötü muamele gördüğü dokuz ülkeden biri durumunda göstermiştir. İlk olarak, rapor Türkiye’nin fahişeliğin en fazla artış gösterdiği ülkelerin başında geldiğini belirtiyor. Rapora göre, ülkemizde her yıl yaklaşık dört milyon kadının fahişeliğe zorlanıyor. Bunun yanında rapor, dünyada şiddete uğrayan seks işçilerinin % 95’inin aralarında Türkiye’nin de bulunduğu dokuz ülkede yaşadığını gösteriyor. Durum o kadar ciddi ki, rakamlara göre Türkiye’de seks işçilerinin % 75’i müşterilerinden darp görüyor ve şiddete maruz kalıyor. Rapora göre bu insanların kötü muamele gördüğü Türkiye’nin de aralarında bulunduğu ülkelerde açılan yaklaşık iki bin tecavüz davasından sadece onu mağdur kadın lehine sonuçlanıyor (Türkiye’de hayat kadınları kötü muamele görüyor, (2004), www.maksimum.com, 16.04.2004). Bu son rakam, Türk toplumunun seks işçilerine bakışı ve onlar hakkındaki algısı konusunda önemli ipuçları veriyor.

Diğer taraftan, Ankara Ticaret Odası (ATO) tarafından hazırlanan ve Türkiye’nin toplumsal sorunlarını konu alan ‘Neler Oluyor Bize?’ adı altında dört bölümlük dizi raporun ikincisi olan ‘Hayatsız Kadınlar Dosyası’ adlı dosyada, ülkemizde seks işçilerinin sayısının yüz bine yaklaşırken, Türkiye’nin kadın nüfusunun otuz beş milyon civarında olduğu düşünüldüğünde ülkemizde yaşayan üç yüz elli kadından birinin fuhuş batağının eşeğinde olduğu ifade ediliyor (Türkiye’nin hayatsız kadınları, (2004). www.cnnturk.com, 18.07.2004). Bu rapora göre, Türkiye’de kayıtlı elli altı genelevde kayıtlı yaklaşık

üç bin seks işçisi çalışmaktadır. Türkiye'de tescilli seks işçisi sayısı ise on beş binin üzerindedir. Genelevlerde, ayrıca maddi ve hukuki nedenlerden vesikasız çok daha fazla sayıda kadının çalıştığı, bir çoğunun da çalışacak genelevi bulamadığından dolayı gizli fuhuş yaptığı belirtiliyor. Rapor, vesika almak için başvuran kadın sayısını otuz bin olarak ifade etmiş. Patron, pavyon, müzikhol, bar, disko, gece klüpleri, taksici, otel, motel gibi yan sahalardan binlerce insanın geçimini kazandığı sektörün yaklaşık üç-dört milyar dolar civarında bir parayla döndüğü tahmin ediliyor. Üstelik, fuhuş sektörünün içinde çalışan seks işçilerinin portresi de, bu toplumsal sorunun ciddiyetini göstermektedir. Rapora göre, çeşitli akrabaları yanında resmi nikahlı ya da imam nikahlı karısını seks işçisi olarak çalıştıran insanların sayısı hiç de az değildir. Buna göre, kadınların % 30'u kocası, % 10'u baba, anne, ağabey gibi diğer yakınları, % 3.4'ü de birlikte oldukları erkekler tarafından satılıyor. Durum o kadar çarpıcı ki, para karşılığı cinsel ilişkiye girenlerin % 63.4'ü resmi nikahlı, % 12.2'si ise imam nikahlıdır. Uzman Doktor Meltem Efe Sevim, Doç. Dr. Salih Yaşar Özden ve Doç. Dr. İ. Lütfi Yargıç tarafından İstanbul Karaköy Genelevi'nde kayıtlı olarak çalışan seks işçisi üzerinde özellikle bu insanların ailesel durumları özelinde gerçekleştirilen bir başka araştırma, seks işçilerinin, % 52'sinin ekonomik olarak orta sınıf ailelerden geldiği, % 78'inin ise çekirdek aile düzeninin bozulduğu parçalanmış aile yapılarından geldiğini ortaya koymuştur (Sevim, Özden ve Yargıç, 2004: 11-15). Araştırmanın ortaya koyduğu bir başka bulgu, bu insanların pek çoğunun çocuk yaşlardan itibaren şiddetle iç içe olmasıdır. Evden ayrılma yaşının ortalama % 15.8 olduğu ortaya çıkan araştırmaya katılan deneklerin % 42'si çocukluk yıllarında fiziksel şiddetle karşılaştıklarını belirtirken, bu insanların % 48'inin çocukluk döneminde vurma ve fiziksel şiddetle cezalandırıldığı, yüzde 34'ünün azarlandığı, yüzde 16'sının haklarının kısıtlandığı, yüzde 2'sinin ise tokat atma şeklinde terbiye edildiği ortaya çıkmıştır (Sevim, Özden ve Yargıç, 2004: 11-15). Önemli olarak, seks işçilerinin geçmişlerinde karşılaştıkları cinsel şiddet büyük bir yer tutuyor. Bahsedilen araştırmaya göre, seks işçilerinin pek çoğunun hikayesinde aynı şey var; Küçük yaşlarda karşılaştıkları aile

içi şiddet, tecavüz ve baskı. Araştırma, seks işçilerinin yüzde 8'i 16 yaş öncesinde aile içinden birisinin cinsel tacizine uğradığını ortaya koymuştur. Saldırganlarının yüzde 2'si baba, yüzde 2'si üvey kardeş, yüzde 4'ü birinci derece akraba olarak belirtilmiştir. Aile dışı birinden cinsel taciz görenlerin oranı ise yüzde 20'dir. Taciz biçimi ise genellikle tecavüz veya tecavüz girişimi şeklinde olmaktadır (Sevim, Özden ve Yargıç, 2004: 11-15).

Fuhuş sektörünün bir başka kanayan yüzünü ise çocuk fahişeler oluşturuyor. Genel kabul edildiği üzere, 18 yaşından küçüklerin çocuk seks işçisi olarak nitelendirildiği biçimiyle Türkiye'de resmi rakamlar sadece İstanbul'da 500 kadar çocuk seks işçisi olduğunu gösterse de, gerçekte bu rakamın çok daha fazla olduğu belirtiliyor. Parçalanmış aile yapılarının sonucu olan, aile içi şiddet ve tecavüzle iç içe olmuş bu çocukların yaşının 12'ye kadar indiğini gösteren resmi kaynaklar dışında çocuk seks işçilerinin sayısının 500'un çok üstünde olduğu tahmin edilmektedir (Türkiye'nin hayatsız kadınları, (2004). www.cnnturk.com, 18.07.2004). Bir başka durumda, Türkiye'de kaçak olarak çalışan yabancı kadınlarla ilişkilidir. Bu insanların hepsi kaçak olarak çalışıyor, çünkü fuhuş sektöründe kayıtlı çalışabilmek için yasalara göre Türk vatandaşı ve yirmi bir yaşını doldurmuş olmak gerekiyor (Sandalcı, 2003). Ağırlıkla eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetlerinden gelen ya da mafya bağlantılı organizasyonlarla kaçırılan yabancı uyruklu kadınlar fuhuş sektörünün diğer çok önemli kısmını teşkil etmektedir. Türkiye fuhuş amaçlı insan ticareti konusunda dünyanın, özellikle de Avrupa'nın kavşak noktalarından biri olması yanında, kaçırılan bu insanların en fazla sayıda çalıştığı ülkelerden biri durumundadır (Hughes, 2000: 625-651; Omelaniuk ve Baerten, 1999). Hatta, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin (UODC) raporuna göre, Türkiye insan kaçakçılığında ve seks kölesi ticaretinde 'hedef ülke noktası' konumunda bulunan on ülkeden biri olmuştur (Kangaspunta, 2003). Bununla birlikte, Uluslararası Göçmenlik Örgütü (IOM), Türkiye'de her yıl beş bin kadının fuhuşa zorlandığını belirterek, kadın ticaretinin önüne geçebilmek için dünya genelinde bir dizi kampanya başlattı. % 60'ı

Ukrayna ve Moldavya kökenli olan bu kadınların üçte ikisinin 18-24 yaşlarında ve anne olduğunu belirten IOM, kampanyanın sloganını da şöyle açıkladı: "Türkiye'deki annemi geri getirin." Aralarında doktorlarının, öğretmenlerin, mühendislerin bulunduğu yabancı uyruklu bu kadınlar, vekil olarak da adlandırılan kadın satıcılarının şiddet dolu baskısı altında gece klüplerinde, sokak başlarında, otellerde çoğunluğu kaçak fuhuş sektörünün bir halkası durumundadır.

4. Metodoloji

4.1. Araştırma Amaçları

Seks işçilerine karşı, çalışma şartlarından kaynaklanan ve gündelik yaşamdan gelen şiddetin söz konusu edildiği çalışmada şiddet olgusu, Michaud'un yaptığı gibi oldukça geniş bir çerçevede ele alınmıştır. Buna göre şiddet, her türlü salt kaba güç, bu gücün kötüye kullanılması ve kontrolsüz olarak kötüye kullanılması olarak düşünülmüştür (Michaud, 1985: 915). Böylece, seks işçilerine yöneltilen her türlü şiddet türü - fiziksel, simgesel, sözlü (aşağılamak, küfür, alay, vb..) cinsel (tecavüz, cinsel ilişkiye zorlama) toplumsal ilişkileri zorlama (kapatmak, hapsedmek), gibi her türlü şiddet, araştırma alanımız içinde düşünülmüştür. Bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir husus, araştırmanın belirli bir ön tespit özelinde yürütüldüğüdür: Seks işçileri fiziksel ya da simgesel olarak, meslek içi ortamlarında ya da gündelik yaşam alanlarında, toplumun bu insanlara karşı olan önyargılarından kaynaklanan ve medya ve çeşitli toplumsal kaynaklar tarafından desteklenen ve bu sayede toplumsal bir uzlaşmaya dayanan şiddet eylemlerinde mi maruz kalmaktadırlar?

Bu ön tespit temelinde araştırmanın temel soruları aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- S.1. Seks işçilerinin çalışma alanlarında maruz kaldığı şiddetin biçimleri, bu insanların kendi ağzından -ilk elden- nasıl görünmektedir?
- S.2. Seks işçilerinin çalışma alanlarında maruz kaldığı şiddetin kaynakları neler olmaktadır?
- S.3. Seks işçileri, gündelik yaşam alanlarında sadece yaptıkları meslek nedeniyle fiziksel ve simgesel olarak ne tür şiddet eylemleriyle karşılaşmaktadırlar?
- S.4. Toplumun kendisinin ve ayrı ayrı kurumlarının- adalet mekanizması, emniyet güçleri, medya, vb.,- seks işçilerini algılayış biçimleri, seks işçilerine yöneltilen şiddetin olağanlaşmış, meşrulaştırılmasında bir etken midir? Böyleyse, bu durum nasıl gerçekleşmektedir?

4.2. Araştırma Kapsamı ve Yöntemi

Belirtilen araştırma sorularına cevap bulabilmek amacıyla çalışma, resmi olarak vesikası bulunmayan ve resmi olarak herhangi bir 'ev' korumasında olmayan ancak İzmir'in Gazimur, Alsancak, Konak, Karşıyaka ve Bornova ilçelerinde bulunan yedi farklı bar, pavyon, müzikhol ve benzeri kapalı mekanlarda mesai yapan seks işçileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. İzmir'de sayıca hayli fazla olan bu mekanlarda sürekli olarak çalışan kadınlar yanında, özellikle eski Doğu Bloğu ülkelerinden gelen seks işçileri ve mekan-dışı çalışmalarına rağmen bu tip yerlere müşteri çekmeye çalışan kadınlar bulunmaktadır. Bir genelevde vesikalı olarak çalışan seks işçileri, araştırma gereklilikleri, maliyet ve zaman gereklilikleri nedeniyle araştırmaya dahil edilmemiştir. Araştırma kapsamında on altı farklı seks işçisiyle görüşülmüş ve derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Seks işçilerinden bir tanesi yabancı uyruklu olmuştur. Bu kadınlardan on biri bar, pavyon, müzikhol gibi

mekanlarda, üçü cadde, sokak ve otoban gibi açık mekanlarda, ikisi ise 'örtülü' gazete ilanları ve cep telefonu aracılığıyla yoluyla çalışmaktadır Araştırmada ilk olarak, söz konusu mekanlarda çeşitli vesilelerle doğrudan gözlemler yapılmıştır. Daha sonra, burada çalışan seks işçileriyle yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler toplam yirmi bir soru üzerinden gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde katılımcılara ortalama 1-1,5 saat zaman ayrılmıştır. Kuşkusuz bu insanlar ve araştırmacı için herhangi bir görüşmede bulunmak tedirgin edici bir durum olduğundan dolayı, çeşitli bağlantılar aracılığıyla görüştüğümüz katılımcılarla görüşmelerde rahatlığı sağlamak amacıyla bir kafe ortamı kullanılmıştır. Ayrıca, kendilerine bu durum belirtilerek araştırma içinde belli takma adlar kullanılmıştır. Söz konusu görüşmelerde notlar tutulmuş ve bunlar mümkün olduğunca çabuk değerlendirilmiştir. Gözlemler sırasında klasik tutumlara ve sosyal ilişkilerdeki değişikliklere dikkat edilmiştir. Bu şekilde toplanan veriler yorumlayıcı tematik bir analiz yoluyla değerlendirilmiştir. Analizin tematik olması demek, araştırmacının görüşme transkriptlerini tekrar tekrar okuyup, insanlara önemli gelen katılımcıların en sık olarak bahsettiği tecrübeleri seçip, metin içinde bu bölümlerden söz etmektir. Popping tematik analizi, metin içinde tekrarlanan fikirlerin ve konuların aydınlatılması olarak tanımlar. Bu şekilde, analizci metnin farklılıklarını, önemli yanlarını görme fırsatı bulur (Popping'den akt. Forest ve Meunier, 2005). İlk seviyedeki analizde, toplanan verilerin bundan önceki verilerle- konuyla ilgili literatür- geliştirilmesi amaçlanmıştır. İkinci düzeydeki analizde, elde edilen bulguların yorumlayıcı analizi gerçekleştirilmiştir. Analizler sırasında, ikincil literatürden veriler ile derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular bir arada karışık olarak sunulmuştur. Bu kapsamda, gerçekleştirilen görüşmeler 'fuhuş bir ticaret biçimi midir, yoksa şiddetin kendisi mi?' ve 'seks işçisi olmak gündüz daha mı zor: 'seks işçilerine karşı gündelik 'olağan' şiddet' gibi yönlendirici başlıklar altında sunulmuştur. Bu şekilde, derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulguların ikincil kaynaklarla zenginleştirilmesi noktasında sistematiklik sağlanması amaçlanmıştır.

5. Fuhuş Bir Ticaret Biçimi midir, Yoksa Şiddetin Kendisi mi?

Bugün dünyanın pek çok yerinde aynı durumdan bahsedebiliriz; Kentlerin ana caddelerinde, klüplerde, barlarda, gözde restoranlarda, popüler mekânlarda insanlar eğlenirken, hemen bir arka sokakta farklı bir 'eğlence' ve 'pazarlama' türü yaşanıyor. Gecenin geç saatlerinde bu sokaklardaki 'seks işçileri' hayat kadınlarının zorlu mesaisi başlıyor. Hayat buralarda ana caddelerin ışıklı ve popüler ortamları kadar güvenli de olmuyor şüphesiz. Bu insanlar gerek zorlu yaşam koşullarında gerek mesleklerini icra ederken, gerekse gündelik yaşam alanında fiziki, sözel ve toplumsal her türlü şiddete maruz kalabiliyor. Avrupa Birliği destekli yürütülen bir projenin ayağı olan ve İstanbul'un Anadolu yakasında çalışan fuhuş işçilerini kapsayan yakın zamanlı bir araştırma, bu insanların her türlü ayrımcılık, şiddet ve insan hakları ihlallerine maruz kaldığını ortaya koyarken, bu insanların yüzde 80'inin sadece 'iş ortamlarında' müşterileri, vekilleri, emniyet güçleri ve otel, bar görevlileri gibi çeşitli insan gruplarının şiddetine maruz kaldığını gösteriyor (Seks işçileri şiddet kurbanı, (2006),www.ntvmsnbc.com, 21.04.2006).

Her ne kadar söz konusu fuhuş işçilerine yöneltilen şiddetin türü ve kaynağı farklı farklı olsa da, konu hakkında pek çok araştırma yapılmasına neden olan maruz kaldıkları en temel şiddet biçimi, fiziksel şiddet olarak göze çarpmaktadır. Bu tür bir şiddete de genelevler, barlar, masaj salonları, özel evler ve gibi başlıca cinsel sömürü mekanlarında çalışan hayat kadınlarından daha çok, her türlü tehlikeye karşı korumasız olan arka sokaklarda, yol kenarlarında ve bazı otel, motel gibi konaklama yerlerinde anlık olarak çalışan kadınlar maruz kalıyor (Lowman, 2000: 987-1011). Konuyla ilgili olarak ABD'nin Los Angeles kentinde gerçekleştirilen geniş tabanlı bir araştırma, hayat kadınlarının % 82'sinin doğrudan saldırıya uğradığını, bu saldırıların % 55'inin ise müşterileri tarafından gerçekleştirildiğini; % 83'ünün silahla tehdit edildiğini, % 68'inin ise tecavüze uğradığını ortaya koymaktadır (Akverdi, 2005). Durumun en acıklı tarafı ise, bu

insanların maruz kaldığı şiddet ve yaşadıkları tehlikeleri polise yönelik güvensizlikleri nedeniyle çoğunlukla ilgili kurum ve kuruluşlara bildiremedikleri gerçeğidir. Geçtiğimiz Aralık ayında İngiltere'nin doğusunda Ipswich kenti yakınlarında beş hayat kadınının öldürülmesiyle konunun yoğun tartışıldığı İngiltere'de yapılan bir araştırma ise, hayat kadınlarının sıklıkla karşılaştıkları şiddet biçimlerinin saldırı, tecavüz, hırsızlık, kapkaç, kaçırılma olarak gerçekleştiğini ifade ederken, sonu hayat kadınlarının öldürülmesiyle biten elli bir olay üzerinden verilen istatistiklerde olayın faillerinin 18'inin (% 62) müşteriler, 5'inin (% 17) eşler, 3'ünün (%10) 'diğerleri', 3'ünün (% 10) kaynağının bilinmediğini ortaya koyuyordu (Church, vd., 2001: 524-525). Kaynağı ne olursa olsun, olayın şiddet boyutunun ne noktalara vardığını görmek açısından 37 yaşında olan ve 14 yıldır bu mesleği icra eden Gizem'in söylediklerine kulak vermek yeterli olacaktır diye düşünüyoruz.

Görüşmeci: Seks işçilerine karşı yönelen şiddetin boyutlarını nasıl tanımlarsınız?

Katılımcı (Gizem, 37): Bugüne kadar her çeşit saldırıyı bizzat yaşadım. Bir keresinde müşteri iş dönüşü beni otele bırakırken, hareket eden arabadan aşağı attı beni. Bir süre yolda sürüklendiğimi hatırlıyorum. Sonra da durup, arabadaki bira şişelerini kafama attılar. Gülüp eğleniyorlardı...Antep'te çalıştığım sıra, bir vekilim vardı. Hiç durmazdı, hep daha fazla para isterdi, getirmediğim zaman hep döverdi. O kadar çok dayak yedim ki, çoğu zaman baygınlık geçirirdim. O zamandan kalma bir izim var. Menüsküs oldum, yıllardır çekiyorum. Bu da yetmedi, kolumu jiletledi, daha fazla para getirmezsem yüzüme de yapacağını söyledi. P.zevenki korkutmak için mafyaya para verdim, korkuttum, kurtuldum.

Boyutları bu kadar aşırılaşan söz konusu şiddet, toplumsal ve uygulayanın psikolojik nedenleri dışarıda bırakıldığında, pek çok zaman da 'öylesine' ve 'anlık' gerçekleşiyor. Konuyla ilgili olarak, istatistiklerin paralelinde, İzmir'de on bir yıldır çeşitli kapalı mekanlarda ve sokaklarda çalışan hayat kadını, yakın zamanlarda bir

müşteri tarafından kendisine uygulanan ‘nedensiz’ görünen şiddeti şöyle aktarıyor (Eda, 28):

Katılımcı (Eda, 28): Bardan çıkıp şehirde küçük bir otele gittik. Bir saat sonra işimiz bitmiş ve paramı almıştım. Ben giyinmeye başladım. O ise bir sigara yaktı. Ben tam çıkacaktım ki, birden üzerime saldırdı...O kadar hızlı gelişti ki her şey; ben daha bağırılmadan bayılmışım.

Görüşmeci: Hiçbir şey söylemedi mi? Hiçbir uyarı yok muydu? Sadece vurdu mu?

Katılımcı (Eda, 28): Hiçbir şey...Birden oldu...Sadece tekme tokat vurmaya başladı. Ben yere düştüğümde, en son beni yerde tekmelediğini hatırlıyorum. Dakikalar sürdü gibi geldi bana. Daha sonra bayılmışım zaten, hastaneye götürmüşler .

Katılımcı (Eda, 28): Psikopatça olanı, paramı koyduğum çantayı da hiç ellememiş.

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde, katılımcıların hemen hepsi meslek yaşamları boyunca müşterilerden gördükleri çeşitli şiddet biçimlerinden söz etmiştir. Yer gereklilikleri nedeniyle burada hepsinden bahsedemeyeceğimiz örnekler, müşterilerin onlara şiddet uygulama nedenlerini şu altı ana kategori altında gösteriyor:

1. Para vermemek amaçlı
2. İstem dışı ilişkiye- zorla- girme isteği nedeniyle
3. ‘İstem dışı biçimlerde’ ilişkiye girme isteklerinin reddedilmesi sonucu
4. Müşterilerin fantezilerinden kaynaklan şiddet
5. Sadece hayat kadını olmalarından dolayı uygulanan şiddet
6. Herhangi bir nedene bağlanamayan şiddet

Müşterilerden gelen fiziksel şiddet yanında, seks işçilerinin maruz kaldığı şiddetin en önemli kaynaklarından biri, kendilerinin 'pazarlayıcı'larıdır. Üstelik, bu insanların pek çoğunun örgütlü çete oluşumlarının elinde yarı-tutsak durumunda olduğu düşünülürse, durumun vahameti daha da açıkça anlaşılabilir. Özellikle, Türkiye'de kaçak çalışan yabancı uyruklu kadınların durumu daha da ciddi bir örnek oluşturur. Çalışma şansları kendi ellerinde olmayan bu insanlar klüp sahiplerinden, vekillerinden her türlü şiddeti görebiliyorlar ve buna sessiz kalmak zorundalar. Polise konuştuklarında ya da kaçmaya çalıştıklarında, bunu başaramamaları durumunda, gördükleri şiddet korkunç boyutlara ulaşabiliyor. Uçan Süpürge kadın haber sitesinde konuyla ilgili yer alan bir haber durumun boyutlarını ortaya koyuyor (Kahveci, 2005):

"Ülkelerinde iyi bir iş sahibi olma ümidi taşımayan bu kadınların çoğu da çocuk sahibi ve kendilerini daha iyi bir iş ve hayat vaadiyle kandıran insan tacirleri için kolay bir hedef oluyorlar. Ülkesinden araçlarla Türkiye'ye gelenler "dansçı, garson ya da bakıcı" olmayı beklerken, kendilerini bir kabusun içinde buluyor. Evlerine dönen mağdurların anlattıkları yaşanan kabusu ortaya koyuyor. Suçluların istediklerini yapmayanların tecavüze uğradığını, işkence gördüğünü, ölümlle tehdit edildiğini, dayak yediğini ve aç bırakıldığını anlatan kadınlar, hamilelerin cinsel ilişkiye zorlandığını, bebeklerin doğumdan sonra öldürüldüğünü söylüyorlar. Bu modern köleler kurtarılmayı beklerken defalarca satılıyor; kimi 200 dolara kimi de 20 bin dolara bir başka tacirin esareti altına giriyor".

Araştırma sırasında kendisiyle görüştüğümüz yabancı uyruklu bir kadının durumu buna çarpıcı bir örnek oluşturuyor. Başlangıçla birlikte, yabancı kadınlar için yabancı bir ülkede, farklı bir kültürde bulunmak zaten başlı başına bir gündelik yaşam şiddeti gibi görünüyor. 24 yaşında ülkesinde daha önce hemşirelik eğitimi almış bu Moldavyalı bir kadın durumu şöyle açıklıyor:

Katılımcı (İrina, 24): Buraya para kazanmak için geldik, ailemiz için. Ailemizi, her şeyi geride bıraktık. Her şey, herkes yabancı. Burada hayat çok zor, çok acı.

Aynı katılımcının şimdiki ifadesi ‘satıcıları’ndan gelen şiddeti anlamak konusunda anlamlı olacaktır diye düşünüyoruz:

Görüşmeci: Size karşı ‘satıcılar’dan gelen şiddeti örnekler misiniz?

Katılımcı (İrina, 24): “Dayak hep var. Bir kere iki parmağım kırıldı bu yüzden, o gün ise gitmek istemedim diye. Tehdit hep var. Ayrılırsam ya da tek başıma ise çıkarsam başıma her türlü şey gelir, biliyorum.

Görüşmeci: Ne gibi örnek olarak, açabilir misiniz?

Katılımcı (İrina, 24): Çok kötü şeyler...Hapsedilebilirim, yüzümü bozmakla da tehdit ettiler. Tecavüz edeler, her şeyi yapabilirler. Ama en korktuğum ülkeme geri dönmek. Hasta bir annem var, ailem var, onlara bakmak zorundayım. Çok para kazanılıyor burada. Burada bir yılda kazandığımı on yılda kazanamam ülkemde. İş de yok zaten.

Şiddetin kaynağı konusunda bireysel ve toplumsal faktörler çok önemli de olsa, şiddet kendiliğinden, bu işten para kazanan insanların işlerini ‘kontrollü’ ve ‘sürdürülebilir’ kılma isteğinden ileri geliyor. Temelde Türk olsun yabancı uyruklu olsun kadınlar vekillerinin kontrolünde klüpten kulübe, bardan bara sürüklenebiliyorlar. Burada önemli olan tek şey satıcıların parayla olan ilişkileri oluyor. Durum böyleyken, konuyla ilgili, hayat kadınlarının ‘kader’, ‘bahtsızlık’ ve ‘umutsuzluk’ üzerine yaptıkları vurgu dikkati çekiyor. Görüşmecilerden pek çoğu röportajlarda bu durumu vurguluyor. Bir başka katılımcı, 33 yaşındaki Aysu, satıcılarının uyguladığı şiddet konusunda şunları söylemektedir:

Katılımcı (Aysu, 33): Yıllarca defalarca dayak yedim, kötü söz işittim bu insanlardan. Aşağılandım. Tanıdığım insanların, bu kişiler tarafından yaralandığımı, öldürüldüğümü bile gördüm. Bir keresinde beni iki hafta tualete kilitlediler aç susuz.

Çocuklarımız bile nasibini alabiliyor bu şiddetten. Bunlar bize hiç bir zaman insan gözüyle bakmazlar.

Şiddet biçimleri arasında sıklıkla karşılaşılan biçimlerden biri de tecavüzdür. Üstelik tecavüzün kaynağı, müşteri, mekan sahibi, satıcı, vb., olabilmektedir. Kendileriyle görüşmeler gerçekleştirilen hayat kadınları da, tecavüzün bu işin kaçınılmaz bir parçası olduğunu, hatta riskten öte bir şey olduğunu, daha önceden başlarına geldiği gibi tekrar gelebileceğini kendileri bile kabul etmiş durumdalar. Bundan korunmanın da gerçek bir yolu olmadığını düşünen katılımcılar, pek çok görüşmede bu durumu vurgulamaktalar. Daha önceden röportajından bir kesit verilen Eda, bu durumu ilginç bir ifadeyle dile getirerek bir 'masa başı işi' yapmadıklarının farkında olduklarını, bu tehlikeyle her an karşı karşıya olduklarını bildiklerini belirterek, tecavüzün kanallarını ve mevcut durumu şöyle ifade ediyor:

Katılımcı (Eda, 28): Düşünsenize...Kadınları saldırıdan, kapkaçtan korumak için yalnız gezmemeleri, gece sokağa çıkmamaları konusunda uyarıyorlar. Biz ise sürekli ara caddelerde, sokaklarda, otopanlarda veya hiç bilmediğimiz mekanlarda yapılan bir işten bahsediyoruz. Bizim işimiz tehlikenin ta kendisi...Bu işin içinde olup da, tecavüze uğramamış olan olacağına inanmıyorum. Komşudan, müşteriden, satıcıdan, mekan sahibinden, pavyon korumasından....Bu tehlike hayatımızda hep var.

İllegal çalışanlar için sokaklar her zaman çok tehlikeli kuşkusuz. Ülkemizde vesika almak da kolay olmadığı için, tehlikelere karşı korunmak, 'müşteri bulmak' için kendilerini 'pazarlayacak' birine ihtiyaç duymaktadır. Bu da işin bir başka boyutu olarak göze çarpıyor. 28 yaşında ve 9 yıldır bu işi yaptığını söyleyen Asena takma adlı kadın, bu konuda şunları söylüyor:

Görüşmeci: Mutlaka bir vekil olmalı mı? Bunlar olmadan çalışmak mümkün değil mi?

Katılımcı (Asena, 28): Vekili olmadan çalışan da var ama sayısı çok az. Bu da genelde büyük, lüks klüplerde eskort olarak çalışanlarda

oluyor. Sokaklarda çalışıyorsan çok zor. Şöyle söyleyeyim: İnsanlar sıcak yataklarına yattıklarında pavyonlar, sokaklar o kadar da sıcak olmuyor. Psikopati, delisi, sapığı, eroinmanı var. Birçok öldürme, yaralama, darp olayları geldi başımıza. Bir sahip çıkmanız olmalı. Güvende olmak için çalışabilmek, hatta yaşayabilmek için geçerli bu...Aslında işin bir tarafına bakıldığında bu insanlar kan emici. Aslında bu insanların olmaması lazım. Paramı alıyorlar, tecavüz edip dövüyorlar ama diğer tarafıyla, işin bir parçası durumundalar.

6. Seks İşçilerine Karşı Gündelik Hayatın ‘Olağan’ Şiddeti

Tecavüz mağdurunun hayat kadını olması halinde cezanın indirilmesini öngören Türk Ceza Kanunu'nun 438. maddesi, TBMM tarafından 1990 yılında (!) yürürlükten kaldırıldı.

Hayat kadınlarına çalışma koşulları dahilinde yöneltilen şiddet konusunda Ribeiro ve Sacramento (2005); Kinnell (2001); Price (2001); Farley, Baral, vd., (1998); Carrington ve Betts (2001) gibi isimlerin gerçekleştirdikleri önemli çalışmalar bulunmaktadır. Bu gibi pek çok araştırma, hayat kadınlarının maruz kaldığı şiddeti çeşitli istatistikleri ortaya koyarken, Agustin (2002)'in ifade ettiği gibi, belirtilen konuları çalışan çalışma ortamlarının dışında hayat kadınlarına yöneltilen araştırmaların azlığı dikkat çekiyor. Oysa ki, toplumun şiddet dürtülerinin bu insanlara karşı daha da rahat ortaya çıkıp çıkmadığı durumu, bu insanlara karşı gerçekleştirilen fiziksel, duygusal veya cinsel şiddeti toplumun bir duyarsızlık süreci içinde olumlayıp olumlamadığı durumu üzerinde durulması gereken önemli hususlardır. Toplumda bu kadınlar, acaba genel hatlarıyla sosyo-ekonomik, sosyo-politik nedenlerden kaynaklanan vahşi bir ticaretin kurbanları olarak görülme yerine ahlaksız olarak tanımlanarak topluluklar tarafından dışlanıyorlar mı? Bu kadınlar, meslekleri dahilinde sıklıkla karşılaştıkları kötü muameleyle kaçınılmaz kader

olarak sessizce katlanmaktadırlar da, hiç olmazsa gündelik yaşamlarında 'normal bir hayat' sürmek isterken, kendilerine karşı gündelik yaşamlarında yöneltilen şiddet daha 'sert', daha 'acımasız' mı olmaktadır?

Oysa ki, böyle ağır koşullarda yaşamlarını sürdürmeye çalışan insanlar ciddi psikolojik sorunlar içinde insanlara karşı, hayatın kendisine karşı kızgın hatta nefret dolu olabiliyorlar¹. Görüşmelerden böyle hissetmelerinin en önemli nedenlerinden birinin insanların onlarla ilgili algıları ve önyargıları olduğu anlaşılıyor. Aslında, görüşmenin başından beri oldukça sakin görülen ve yaşı itibarıyla belli bir kabullenmişlikle hareket ettiği anlaşılan 41 yaşında ve bir çocuk sahibi olan kadın, söz konusu çocukları olunca oldukça hassas davrandığı gözlemleniyor. Görüşmenin ilk kısmında fiziksel şiddet konusunda bile bu kadar hassas görünmeyen ve on bir yıldır çeşitli şehirlerde bu mesleği icra eden kadın hislerini şöyle ifade ediyor:

Katılımcı (Sema, 41): 'Herkes sadece, kolayca suçluyor. Arkasını, nedenini hiç düşünmüyor. Acıyarak bakanlar oluyor, hakaret edenleri de çok duydum ama herkes kaçıyor. Oysa ki, namus hiç bir zaman iki bacak arasında değil ki... En çok çocuğuma laf gelecek diye korkuyorum. Düşünüp ağlıyorum. En çok o zaman ağlıyorum. Böyle olur korkusuyla bile herkesten, hayattan nefret ediyorum.'

Söz konusu görüşmelerde bu insanların hayata yönelttikleri nefret ve kızgınlıktan en fazla nasibini alan diğer hedeflerin, aile, özel olarak anne, baba ya da erkek kardeş, es ve özellikle 'tüm erkekler' olduğu görülmüştür. 32 yaşındaki Ayşe bu durumu örnekleme açısından şunları söylüyor;

Görüşmecisi: Kızgınlığından, en çok kimlere kızdığından bahsedermisiniz?

¹ Bu insanların içinde bulunduğu psikolojik duruma ilişkin önemli bir ipucu, kendileriyle görüşmeler gerçekleştirilen katılımcılarının pek çoğunun hayatlarının çeşitli devrelerinde, çeşitli sureler 'Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastaneleri'nde tedavi görmüş olduklarını belirtmeleridir. Görüşmelerde bu durumun meslek arkadaşlarını da kapsadığı ortaya çıkmıştır.

Katlımcı (Ayşe, 32): Aslında en çok anne ve babama kızıyorum. Bana hiçbir zaman sahip çıkmadılar. Bu iste çalışmaya başladıktan sonra bile, benden hem nefret edip hem paramı yediler. Yiyecek ekmeğe ihtiyacım olduğu anda da senin gibi bir kızımız yok diye tekrar sokağa attılar...Ailemin kurban olarak seçtiğiydim ben. İki kere evlendim, ilki beni kendi satmaya başladı, ikincisi alkolikti. Sadece paramı yiyip, dövdü. Sonra da içip, zıbarıp (!) oldu. Daha fazla tanıdıkça erkeklerden daha fazla nefret ettim. Gençmiş, yaşlıymış hiç bir saygım kalmadı onlara. Hepsinden tiksiniyorum. Sokak or..spusu olmak erkek olmaktan daha iyidir.

Hayat kadınlarının gündelik yaşamlarında maruz kaldığı şiddet, temelde hayat kadınlarının insanlar için ifade ettiği kimlikle ilişkilidir. Bu öyle belirgin bir kimlik temsili ki, insanlar için toplumda fahişeler ve fahişe olmayanlar var. Bu insanların diğerleri için çok belirgin bir anlamları var. Belirtilen anlam doğrultusunda hayat kadınlarının sahip olduğu kimlik, paradoksal olarak 'kimlikten yoksun olan' ve 'benliğini terk etmiş olan'dır (Giobbe, 1991: 35). Giobbe, hayat kadınlarının yaptıkları işle ilgili olarak genital organlar, ağız, göğüsler ve diğer çeşitli organlardan ibaret olarak algılandığını belirtiyor (1991:35).

Hayat kadınlarına gündelik yaşamlarında yöneltilen şiddetin önemli bir boyutu, onun çoğu zaman da örtülü biçimde gerçekleşebilmesi durumudur. Böylesine bir şiddet, şiddeti oluşturan mekanizmalar yoluyla doğallaştırılır ve zamanla gündelik yaşamın bir parçası durumuna gelir. Bu ideolojik bir saldırıdır ve bu ideolojik saldırıya her alanda maruz kalmak, Bourdieu'nun kuramını oluşturduğu simgesel şiddete girebilir (Bourdieu, 2001). Üstelik, hayat kadınlarına karşı gösterilen söz konusu simgesel şiddet, bireyin toplumda yaşadığı tecrübelerle içselleştirilir. Hatta, bu şiddetin yeniden üretilmesine katkıda bulunuruz. Bu noktada, insanın sosyalizasyon sürecinde öğrenilen bir davranış olan şiddetin oluşumunda ve yayılışında, bu araştırmanın konusunu teşkil eden hayat kadınlarına karşı toplumsal şiddetin yayılışında önemli bir etkisi

olduğunu düşündüğümüz medya ama özellikle televizyon faktöründen de bahsetmek gerekir. Özellikle, bizimki gibi 'televizyon odaklı' toplumlarda, bahsedilen şiddet unsurlarının neredeyse toplumsal bir bilinçaltı ögesi durumuna gelmiş olan şiddet olgusunun hayat kadınlarına karşı şiddetin nasıl algılandığı özelinde nasıl gerçekleştiği ve bu olgunun gelişiminde yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası olan televizyonun etkisinin nasıl gerçekleştiği tartışılmaktadır. Özellikle, günümüzde medyanın hayat kadınlarına bakışındaki egemen erkek tavrı, hayat kadının görünürlüğünü büyük oranda cinsel bir vurguyla nesneleştirerek, haber bültenlerinde sanki bir 'malzeme'ymiş gibi kullanılmaktadır. Hayat kadınları medyada ya 'felaket' haberlerinde 'kader kurbanı' olarak ya da polis operasyonlarında hedef olan nesne olarak kullanılmaktadır. Medya tabir yerindeyse, hayat kadınlarının insan olduğunu çoğu zaman unutmaktadır. Bu da toplumun hayat kadınlarına bakışını ortaya çıkarmada önemli bir etkidir. 36 yaşındaki Ayşe bu durumun doğurduğu sonuca ilişkin görüşünü şöyle dile getirmektedir:

Katılımcı (Ayşe, 36): Günlük hayatımızda o kadar çok horlanıyoruz ki...Hiçbir güvenliğimiz olmayabilir ama bu iş içinde olmanın bedelini çok ağır ödeyerek yaşıyoruz. Hayatın maddi olarak her türlü nimetinden çok az yararlanmış olabiliriz. Fakat, mahallede yürürken insanlardan söz işitmekten, markete girdiğimizde bize dikilen gözler ya da tamamen kaçan gözler... Eskiden Kayseri'de çalışırken mahallenin bakkalına giremiyordum. Hatta, eve giderken bile arka sokakları tercih ediyordum, kimse görmesin diye... Hep görünmez olmalısın. Saklamaya çalıştım, makyaj yapmadım, kapalı elbiseler giydim ama olmadı yine bu lanet seni hep buluyor. İnsanlar anlamıyor, bu işe mecbur kaldık ya da bu işi kendi irademizle de seçmedik ki... Kısıtlı bir zaman da olsa, insanlar sadece bizim de insan gibi yaşamamıza izin versinler.

Bir başka seks işçisi Gürhan gündelik toplumsal şiddeti şöyle ifade ediyor:

Katılımcı (Gürhan, 27): Or..spuluk bana annemden miras kaldı. Bana yaşadığım mahallede, çocukluğumdan itibaren böyle seslendiler. Mahalledeki kadınlar, arkadaşlarım...İlk basta sadece kötü bir şey olduğunu anlıyordum. Sonraları hepsinden nefret ettim, hayattan nefret ettim, annemden nefret ettim. Ama en çok bizi bırakıp gittiği için babamdan nefret ettim. Ben olmam gereken şeyi oldum diye düşünüyorum. Başka şans tanınmadı bana...

Cinsiyet araştırmacısı Price, hayat kadınlarının kimliklerinden kaynaklanan nedenlerle toplum içinde ciddi bir güvenilirlik problemleri olduğunu belirtirken, özellikle de karşılaştıkları şiddeti dile getirdiklerinde, insanların bunu 'gerçek gibi' algılamadıklarını ifade ediyor (Price, 2001). Bu tespit temelde fuhuş işçilerinin toplumda nasıl algılandıklarıyla ve onlara karşı mevcut bulunan önyargılarla ilişkilidir kuskusuz. Bu söylenilenle alakalı olarak, hayat kadınlarına karşı gündelik yaşamda yönelen gündelik şiddetin nasıl algılandığıyla ilgili önemli bir ipucu, onların da güvenliğini sağlamaktan sorumlu olan emniyet güçlerinin tutumlarından gelmektedir. Uluslararası standartlarda kadına karşı yöneltilmiş olan herhangi bir şiddet vakasında, şikayet ve bildirimlerin tarafsız bir biçimde ve acil olarak polis tarafından soruşturulması gerekmektedir. Bu şikayet bir hayat kadınından da gelse durum değişmeyecektir kuskusuz. Gerçekte ise, durum her zaman böyle olmayabilir. Sadece ülkemizde değil, dünyanın pek çok yerinde- buna ABD ve AB ülkeleri de dahil- hayat kadınları tarafından bildirilen ihlaller soruşturma dahi görmeyebilmekte (Price, 2001; Debra and Carole 1987), onlara karşı yöneltilen şiddet eylemleri suç unsuru olarak değerlendirilmeyebilmektedir. Polis güçleri, toplumsal cinsiyet ve sosyal sınıf önyargısından da kaynaklanan nedenlerle, 'önyargılı bir hassasiyetle' böyle suçlara doğrudan müdahaleyi gereksiz sayabilmektedir. Araştırma katılımcıları, polis merkezlerine yaptıkları şikayetlerin kayıt altına alınması veya müdahalesi yerine, çeşitli aşağılanmalara maruz kalabildiklerini, bazen uzlaştırma çabalarıyla karşılaştıklarını, çokça da teselli

edildiklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanında, bugün çok ‘sert’ çalışma ortamlarında erkeğe hizmet eden hayat kadını, erkeğin sistemden kaynaklanan gücünün sonucu olarak maruz kaldığı farklı şiddet kanallarından biri de, aslında onların da güvenliğini sağlamaktan sorumlu olan emniyet güçleri olabilmektedir. Adana’dan İzmir’e bu sene gelen 27 yaşındaki Ceyhan, müşteriyile bir tartışması sonucu yaşadıklarını şöyle ifade ediyor:

Görüşmeci: Şiddete maruz kaldığımızda emniyet güçlerinin tutumundan bahsedebilir misin?

Katılımcı (Ceyhan, 27): Çoğu zaman başına ne gelirse gelsin polise kolay kolay gitmezsin zaten. Çünkü sen bir fahişesin. Baştan suçlusun zaten. Çoğu zaman ifademizi bile almazlar. Aslında aralarında yardımcı olmak isteyenleri de oluyor ama... Sen toplum önünde baştan suçlusun zaten. Bir keresinde hafta sonumu bir işadamı kapattı. Yazlığına gittik. Her şey normalken, istediği bazı şeyleri yapmadım diye çok kötü dövdü beni. Paramı da vermedi. Ağzım gözüm yaralı karakola gittim. Karakolda, ‘Sen saygın bir işadamını böyle suçlamaya utanmıyor musun? Daha konuşursan seni burada günlerce tutup pişman ederiz’ diye kovdular. Pek çok arkadaşım burada kötü muamele göreceğini ve bir sonuç alamayacağını bilir. Bu yüzden gitmez. Bizim koruma önlemimiz, hemen herkesin yanında taşıdığı falçata ve spreyledir.

Bu son belirttiğimiz şiddet biçimi, toplumun kamu alanında bile hayat kadınları hakkındaki algılarını ortaya sermek açısından önemli olmaktadır. Üstelik bu algının sadece ülkemizde de alakalı olmadığını daha önce ifade etmiştik. Debra ve Carole, ABD’de fuhuş endüstrisinde çalışan kadınları konu aldığı yazılarında hayat kadınlarıyla gerçekleştirdikleri röportajlarından birinde konuyla ilgili şunları söylüyor (1987: 95):

“Fahişelere tecavüz diye bir şey olmayacağını polislerden kaç kez duydum bilmiyorum. Bu beni çok üzüyor. Buna birçok insan inanıyor. Bu tamamen saçma sapan bir şey. Birçok arkadaşım tecavüze uğradı. Bunu polise söylediğimizde onların tavrı; ‘Bundan niye şikayetleyorsunuz? Bu sizin mesleğinizin bir parçası’ oldu.

Buna birçok kadının da inandığını biliyorum. İnanılmaz ama insanların bu konudaki tavrı, tecavüz, saldırı ya da dayak, ne olmuşsa hepsini hak etmiştir şeklinde oluyor.”

Hayat kadınlarının maruz kaldığı şiddetin gündelik yaşam alanında dahilinde nasıl algılandığına dair bir başka done de, adalet mekanizmasının kendisinden gelir. Ceza yasalarından kaynaklanan veya yargılama ve cezalandırma eksikliği, ülkelerin toplumsal ve kültürel gelişimlerinden ileri gelen adalet mekanizmasının toplumsal cinsiyet ayrımcılığı başlığı altında değerlendirilebilir. Ülkemizden örnek verecek olursak, bölümün üst başlığında verildiği üzere, tecavüz mağdurunun hayat kadını olması halinde cezanın indirilmesini öngören Türk Ceza Kanunu'nun 438. maddesi, TBMM tarafından 1990 yılında yürürlükten kaldırılmıştır (Türk Kadınının Seyir Defteri, (2006), www.aa.com.tr, 12.03.2006). Kendisini tanımlaması itibarıyla sosyal olma mecburiyetindeki devletin, hayat kadınların sosyal, ekonomik ve kültürel haklarını kullanmasını sağlamasındaki isteksizliği(!), başarısızlığı, bu kadınların şiddet eylemleri için devlete sığınma isteklerini engellemekte ve bu durum da, süreklileşen şiddet, işkence ve kötü muameleyi kolaylaştırmaktadır.

Burada sonuç kısmına geçmeden önce, son olarak araştırmada elde edilen bulguları genel olarak toplamak istiyoruz. Buna göre, hayat kadınlarının gündelik yaşam alanlarında karşılaştıkları önemli bir şiddet türü de, onlara karşı uygulanan ayrımcılıktır. Görüşmeler sırasında katılımcılar arasında, oturdukları evler için daha fazla kira ödemek zorunda olanlar, çocuklarıyla aynı okulda okumamak için okul yönetimine ve kendilerine tepkide bulunanlardan bahsedenler olmuştur. Araştırmada katılımcılardan yedisi, yaşadıkları ortamlarda mesleklerini mümkün olduğunca saklamaya çalıştıklarından bahsetmiştir. Fuhuş çalışanlarının karşılaştıkları en ciddi şiddet biçimlerinden birinin mekan sahiplerine çeşitli yollarla borçlandırılan kadınların yarı-tutsak yaşamaya mecbur bırakılmaları durumu olduğu ortaya çıkmıştır. Suça iştah ortamlarda yapılan bu işte katılımcıların hepsi kendi güvenlikleriyle ilgili endişeleri olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcılardan on üç tanesi çeşitli kereler silah ya da kesici aletlerle, müşteri ya da satıcılar tarafından tehdit edildiklerini belirtmişlerdir. Bunlardan altı tanesi bu saldırılardan yara almışken, dokuz katılımcı da tecavüz girişimiyle karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, katılımcıların hepsi iş ortamlarında başkalarına tecavüz edildiğine şahit olmuş. Katılımcılar ortak bir fikirle, çeşitli başka zorlukları olmasına rağmen, mekan içi çalışmanın mekan dışı çalışmaya göre çok daha güvenli olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılardan hiçbiri çalışma ortamlarında şiddetten korunmak için kullanılan kamera, alarm sistemi, çağrı sistemi, vb., bir aparattan bahsetmezken, daha çok kişisel korunma önlemlerine başvurduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların emniyet güçleriyle ilişkisine bakıldığında, tüm katılımcıların çeşitli kereler polis memurlarıyla problem yaşadıklarını, çeşitli şiddet unsurlarına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar tarafından bu şiddetin daha çok sözel şiddet olarak gerçekleştiği ifade edilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak katılımcılar, bazen çalışma dışı zamanlarda bile göz altına alındıklarını söylemişlerdir. Katılımcılar polislerin etrafta olduğu zaman aktif olmamayı, ortadan kaybolmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar bu durumda kendilerini av gibi hissettiklerini not etmişlerdir.

6. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada amacımız fuhuş işini, bu işte çalışan insanların gördüğü şiddeti eleştirel olarak ele almak olmasa da, olgunun doğasından kaynaklanan nedenlerle, eleştirel bir bakış kendiliğinden söz konusu olmaktadır. Fuhuş işini salt ticari bir biçim olarak düşünmek en başta insanlık değerlerine ve onurunu hiçe saymak olacaktır. Bu nedenle araştırma sürecinde fuhuş olgusuna bakış açımız, fuhuş olgusunun tüm içerimleriyle, erkek egemen toplumun bir yaratusı olan, fiziksel ve ruhsal şiddeti, güç, mağduriyet ve para ekseninde dönen toplumsal bir sorun olduğu şeklinde olmuştur. Kendisi örtük bir şiddet biçimi olan fuhuşun, akla uydurulmuş, basite indirgenmiş, bir kültürel süreç haline geldiği vurgulanmıştır. Diğer taraftan, içinde barındırdığı dinamikler ve sektör içinde çalışan kadınlar için durumu bu kadar basite indirgemenin

mümkün görünmediği belirtilmiştir. Özellikle de maruz kaldıkları şiddet düşünüldüğünde...Bu temel yaklaşımlar paralelinde, araştırma konusu kapsamındaki şiddetin mağduru hayat kadınlarıyla ilk ağızdan yapılan görüşmeler ve literatürden bulgular değerlendirildiğinde araştırma sonuçları aşağıdaki gibi maddeleştirilmiştir:

- a) Gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda, hayat kadınlarının çalışma ortamlarında müşteri, patron, satıcı, mekan sahibi ve diğer bazı kaynaklardan gelen fiziksel ve simgesel farklı türlerde şiddete maruz kaldığını ortaya koyarken, gündelik yaşam alanlarında karşılaştıkları şiddetin daha çok simgesel olarak gerçekleştiği belirtilmiştir.
- b) Araştırmada, hayat kadınlarının fiziksel ve gerçek şiddet yanında yoğun olarak simgesel şiddete de maruz kaldığı vurgulanmıştır. Bu mesleğin kendisi ve mesleği icra edenler, toplumsal değer taşıyan kurumlara bir saldırı olarak düşünüldüğü için, hayat kadınları kendilerine karşı görünür fiziksel şiddetin de oluşmasına katkıda bulunduğu düşünülen yıkıcı bir örtük şiddetle karşı karşıyadır. Bahsedilen simgesel şiddetin, hayat kadınlarının huzursuz ve güvensiz bir ortamda yaşamak mecburiyetinde kalması, kendilerine ve ailelerine karşı -çocukları, anne ve babaları- her türlü duygusal saldırı, gündelik yaşam alanı dahilinde maruz kaldıkları kaba davranışlar, ilgisizlik ve yok sayılma şeklinde gerçekleştiği vurgulanmıştır. Buradaki şiddet biçiminde şiddeti uygulayan, kendi içinde şiddeti mantığa büründüren, meşruluğunu sağlayan ve bu şekilde kendini 'özneleştiren' toplumsal öznedir. Araştırmadaki görüşmelerde, katılımcılar kendilerine toplumun her kesiminden kitlesel olarak gerçeklesen şiddet unsurlarından bahsetmişlerdir.
- c) Temel olarak şiddetin toplumsal normlara bağlı olarak göreceli olduğu unutulmamalıdır. Şiddet olgusuyla ilgili bir başka hassas nokta ise, özellikle çağdaş kentsel yaşamlarda her biri bir şiddet türü olan işsizlik, yoksulluk, ayrımcılık, yıkıcılık, fiziksel şiddet,

öldürme, saldırı, vb., gibi unsurların birbirini destekleyerek var olan şiddeti yoğunlaştırması, örtmesi, önemsizleştirilmesi durumudur. Burada hayat kadınlarının toplum tarafından algılanışı nedeniyle, onlara yöneltilen şiddetin toplumsal denetim adına, toplum tarafından onaylanarak meşrulaştırılmış olduğu düşünülmektedir. Bu durumda, hayat kadınlarına karşı yöneltilen şiddete toplumun hem dolaylı hem doğrudan katkıda bulunduğu iddia edilmiştir.

- d) Oluşum şartları ve oluşum biçimleri düşünüldüğünde, hayat kadınlarının maruz kaldığı şiddetin özel bir biçim olduğu düşünülmektedir. Şiddet, altında yatan nedenler, gelişimi ve ortaya çıkış biçimi unsurlarıyla tanımlanması zor ve karmaşık bir olgu olsa da, eyleyenin şiddetin niçin gerçekleştiğine dair mantığa büründürme çabaları çoğu zaman söz konusudur. Görüşmelerden anlaşıldığı üzere, hayat kadınlarına karşı sıklıkla hiçbir bahane olmaksızın, hiçbir açıklama yapılmaksızın, salt zarar vermek amacıyla, 'keyfi' şiddet eyleminin işlendiği görülmüştür. Bunun da, hayat kadınlarına yöneltilen şiddetin bireysel düzeyde de, normalleşip, meşrulaştığının göstergesi olduğu düşünülmektedir. Hatta, bu 'nedensiz' şiddetin nedeni ne olursa olsun, toplumun bazı bireyleri için 'haz nesnesi' olduğu bile vurgulanabilir.
- e) Duruma polisiye tedbirler ve adalet mekanizması açısından bakıldığında durumun şu şekilde görüldüğü ifade edilmiştir: Burada şiddet her ne kadar yürürlükteki hukuk sistemi içinde polisiye bir vaka olarak kabul görse de, kimi zaman şiddeti eyleyene karşı yaptırımında bulunabilecek özneler- polis, adalet mekanizması- çeşitli nedenlerden- kültürel ve sınıfsal hatalı bir hassasiyet- isteksiz davranabilir. Bu da şiddet çok görünür bir biçim olsa bile, şiddete karşı yaptırım uygulayacak olan kurumlar bu konuda zafiyete düştüğü için, şiddet yasallaşmasa bile giderek güç kazanır. Bunun sonucunda, şiddetin kurbanları polisiye tedbirlere başvurmak veya hak aramak konusunda

giderek isteksizleşmektedir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde bu durumun sıklıkla vurgulandığı görülmüştür.

- f) Görüşmecilerden sadece biri bu mesleği yapmanın kendi seçimi olduğunu, buna bir iş gözüyle baktığını ve istediği zaman bırakabileceğini belirtmiştir. Mesleğin içerdiği şiddeti ise 'her isin bir bedeli, bir riski vardır' şeklinde ifade etmiştir.

Bundan sonra konuyla ilgili gerçekleştirilecek çalışmalara ışık tutabilmesi açısından bu noktada son olarak bazı öneriler sunulacaktır:

- a) Araştırmada başlı başına bir şiddet biçimi olarak değerlendirilmiş olan 'hayat kadını' olmanın ne demek olduğunu, içerimlerinin neler olduğunu, hayat kadını olmanın toplum tarafından nasıl algılandığını, geniş tabanlı toplumsal bir araştırmada ortaya sermek, toplumun bu meslekte çalışan insanlarla ilgili empatisini arttırabilecektir diye düşünülmektedir. Bu hususun da sorunun geniş tabanlı toplumsal çözümü için faydalı olacağı öne sürülebilir.
- b) Hayat kadınlarının da hayatını korumakla sorumlu olan polis güçleri ve onların haklarını korumakla mesul adalet mekanizmaları üzerinden konunun bir başka araştırmada gündeme getirilmesi, konu hakkında hassas bir bilinçlilik yaratacağı diye düşünülmektedir.
- c) Hayat kadınlarının çalışma koşullarının iyileştirilmesi, şiddetten korunmaları, hayatlarını tehdit eden sağlık sorunları konusunda bilinçlenmeleri ve ailelerinin psikolojik durumlarının desteklenmesi konularında geniş tabanlı araştırmalar gerçekleştirmek, bu hususları yerine getirmede önemli misyonları bulunan sosyal hizmetler servislerine ve yasa koyuculara da yardımcı olabilecektir diye düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Agustin, Laura (2002). "The (Crying) Need for Different Kinds of Research", Research for Sex Work, 5: ss.30-2.
- Altman, Dennis (2003). Küresel Seks. İstanbul: Kitap Yayınevi
- Bourdieu, P. (2001). Masculine Domination. Cambridge: Politiy Pub.
- Carrington, Carmen and Claude Betts (2001) "Risk and Violence in Different Scenarios of Commercial Sex Work in Panama City", Research for Sex Work 4; www.med.vu.nl/hcc/artikelen/carrington.htm (20.01.2003).
- Church, S., M. Henderson, M. Barnard ve G. Hart (2001). "Violence By Clients Towards Female Prostitutes in Different Work Settings: Questionnaire Survey." British Medical Journal, Vol. 322, Mart 3, ss. 524-525 (www.bmj.com/cgi/content/full/322/7285/524).
- Debra ve Carole (1987). "Interview with Debra" İçinde: Sex Work: Writings By Women in the Sex Industry. (Der.), Frederique Delacoste ve Priscilla Alexander. Pittsburgh and San Francisco: Cleis Press.
- Farley, Melissa, Işın Baral, Merab Kiremire ve Ufuk Sezgin (1998). "Prostitution in Five Countries: Violence and Post-Traumatic Stress Disorder", Feminism and Psychology 8(4): ss. 405-26.
- Forest, D., ve Meunier, J.G. (2005). "A text mining approach to thematic analysis of a philosophical corpus." http://www.chass.utoronto.ca/epc/chwp/Casta02/Forest_casta02.htm.02.10.2005

- Giobbe, Evelina (1991). "Prostitution: Buying the Right to Rape".
İçinde Ann Wolpert Burgess (Der.) Rape and Sexual
Assault. A Research Handbook. New York.
- Hughes, Donna M.(2000). "The "Natasha" Trade: The Transnational
Shadow Market of Trafficking in Women" Journal of
International Affairs, Vol. 53, No. 2, Bahar 2000, ss. 625-
651.
- Irena Omelaniuk ve Baerten, Ginette (1999). "Trafficking in Women
From Central and Eastern Europe - Focus on Germany,"
Migration in Central and Eastern Europe, 1999 Review.
- Kangaspunta, Kristina (2003). "Mapping The Inhuman Trade:
Preliminary Findings of The Human Trafficking Database"
Forum on Crime and Society, Vol. 3, No 1-2.
- Kinnell, Hillary (2001). "Murderous Clients and Indifferent Justice:
Violence against Sex Workers in the UK", Research for Sex
Work 4; www.med.vu.nl/hcc/artikelen/kinnel.htm (20.03.
2004).
- Lowman, J. (2000). "Violence and The Outlaw Status of (Street)
Prostitution In Canada." Violence against Women, Vol. 6,
No. 9, Eylül 2000, ss. 987-1011).
- Malarek, Victor (2004). Yeni Küresel Seks Ticaretinin İç Yüzü
Nataşalar. Çev. Cihat Taşçıoğlu, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Michaud, Y. (1991). Şiddet. Çev. C. Muhtaroğlu, İstanbul: İletişim
Yayımları
- Price, Joshua (2001) 'Violence Against Prostitutes and a Re-
Evaluation of the Counterpublic Sphere', Genders 34; at:
www.genders.org/g34/g34_price.html (21.07.2002).
- Raymond, Janice G.(1998). "Co-executive Director Coalition against
Trafficking in Women." Women's Studies International
Forum, Vol. 21, No. 1, ss. 1-9.

Ribeiro, Manuela ve Sacramento, Octavia (2005). "Spanish-Portuguese Frontier Region Violence against Prostitutes: Findings of Research", European Journal of Women's Studies; 12; 61, <http://ejw.sagepub.com/cgi/content/abstract/12/1/61>

Sevim, Meltem Efe, Özden, Salih Yaşar ve Yargıç, İ. Lütfi (2004). "Hayatını Cinsel Akt İle Kazanan Kadınların Aile Özellikleri" Anadolu Psikiyatri Dergisi, 5: 5-11-15.

İnternet Kaynakları

Akverdi, Mine (2005). "Fahişeler için el kitabı"
<http://www.aksam.com.tr/haber.asp?a=20510,4&tarih.25.12.2005>.

Arıkanoglu, Soner (2005). "Kadın Ticaretinde İbre, Türkiye'ye Döndü"
http://www.ucansupurge.org/index.php?option=com_content&task=view&id=2244&Itemid=73. 12.07.2005.

Kahveci, Halime S. (2005). Seks İşçiliği: 21. Yüzyılın Köleleri.
http://ucansupurge.org/index.php?option=com_content&task=view&id=2359&Itemid=73. 26.08. 2005.

Sargın, Ayşe (2006). "Pornografiye ve Seks Endüstrisine Hayır!"
<http://www.bianet.org/2006/10/13/86376.htm>. 11.08.2006.

Sandalcı, Fatma Savaş (2007). "Çocuk Hakları ve Sosyal Hizmet Mesleği"
<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/cocukhaklarishu.htm.05.03.2007>.

“Türkiye’de hayat kadınları kötü muamele görüyor!”
[http://www.maksimum.com/haberler/h/turkiyede hayat kad
inlari kotu muamele.php](http://www.maksimum.com/haberler/h/turkiyede_hayat_kad_inlari_kotu_muamele.php). 16.04.2004

“Türk Kadınının Seyir Defteri” (2006).
[http://www.aa.com.tr/index.php?option=com_content&task=
view&id=83&Itemid=90](http://www.aa.com.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=83&Itemid=90). 12.03.2006

“Türkiye’nin ‘hayatsız kadınları’”
[http://www.cnnturk.com/haber/haber_detay.asp?PID=00318
&haberID=21716](http://www.cnnturk.com/haber/haber_detay.asp?PID=00318&haberID=21716). 18. 07. 2004